

Refah Anlayışında Dönüşüm: Liberal Bir Yönelim Olarak Refah Devletinden Çalışma Devletine

Transformation in Welfare: From the Welfare State to the Workfare State as a Liberal Tendency

Sercan DERELİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Haziran 2023, Cilt 13, Sayı 1, Sayfa 91-112

June 2023, Volume 13, Issue 1, Page 91-112

E-ISSN: 2148-483X

2023-1

e-posta: sgd@sgk.gov.tr

Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, SGD elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahip olacaktır. Yayımlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve tablolardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

If the manuscripts are accepted to be published, the SGD has the possession of right of publication and the copyright of the manuscripts, included publishing the whole text in the digital area. Articles published in the journal represent solely the views of the authors.

Some parts of the articles and the tables can be cited by showing the source.

24. SAYIDA HAKEMLİK YAPAN AKADEMİSYENLERİN LİSTESİ

REFeree LIST FOR THIS ISSUE

Prof. Dr. Murat ATAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Burcu KÜMBÜL GÜLER
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Banu METİN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Erdem CAM
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Birgül PİYAL
Ankara Üniversitesi
Tıp Fakültesi

Doç. Dr. Doğa Başar SARIİPEK
Kocaeli Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Prof. Dr. Salih DURSUN
Karadeniz Teknik Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Aysen TOKOL
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Özgür TOPKAYA
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet TOP
Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Selver YILDIZ BAĞDOĞAN
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Sadık KILIÇ
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Suat UĞUR
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Özlem YORULMAZ
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. İlknur KILKIŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Yücel UYANIK
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Handan KUMAŞ
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

24. SAYI DEĞERLENDİRME İSTATİSTİKLERİ
EVALUATION STATISTICS FOR THIS ISSUE

Toplam gelen makale başvurusu	Number of received manuscript	26
Yayına kabul edilen makale sayısı	Number of accepted manuscript	7
Hakem süreci devam eden makale sayısı	Under consideration	5
Red edilen makale sayısı	Rejected after evaluation	14
Ön inceleme aşamasında red edilen makale sayısı	Rejected before evaluation	11
Makale kabul oranı	Accepted manuscript rate	%27

İnceleme Makalesi - Review Article

Refah Anlayışında Dönüşüm: Liberal Bir Yönelim Olarak Refah Devletinden Çalışma Devletine

Transformation in Welfare: From the Welfare State to the Workfare State as a Liberal Tendency

Sercan DERELİ*

 0000-0002-4083-8559

Sosyal Güvenlik Dergisi / Journal of Social Security

Cilt: 13 Sayı: 1 Yıl: 2023 / Volume: 13 Issue: 1 Year: 2023

Sayfa Aralığı: 91 - 112 / Pages: 91 - 112

DOI: 10.32331/sgd.1318049

ÖZ

Kapitalizm, 1945-1973 arasındaki yılları kapsayan evresinde; sosyal politika, sosyal ve ekonomik haklar, işgücü piyasaları ve refah standartları başta olmak üzere birçok alanda olumlu gelişmeye sahne olmuştur. İşçi sınıfı başta olmak üzere tüm vatandaşların refah seviyesinin arttığı ve kapitalizmin Altın Çağ'ını yaşadığı bu evre, Keynesyen Refah Devleti olarak adlandırılmıştır. Ancak müdahaleci Keynesyen ekonomi politikalarının benimsendiği refah devleti uygulamaları 1973 Petrol Krizi ile aşımaya başlamış, devlet küçülme eğilimine girmiş ve neo-liberalizmin etkisiyle piyasalaşma süreçleri yeniden hız kazanmıştır. ABD ve İngiltere'de başta olmak üzere liberal refah rejimine has uygulamalar dünya geneline yayılmış ve refah anlayışında ciddi dönüşümler yaşanmıştır. Refah harcamalarının devletin üzerinde yük oluşturmak suretiyle krize neden olduğu savı öne sürülerek refahı çalışma koşuluna bağlayan "çalışma refahı" anlayışı gündeme getirilmiştir. Refahın sağlanmasında piyasayı ve çalışmayı merkez alan yaklaşım sonucunda Keynesyen Refah Devleti'nden Schumpeteryan Çalışma Devleti'ne geçiş yaşanmıştır. Bu çalışmada, refah anlayışında yaşanan dönüşüm ve liberal refah rejimine ait karakteristiklerin dünya geneline yayılmasıyla kurumsallaşan çalışma refahı anlayışının çeşitli ülke örneklerinden hareketle açıklanması amaçlanmıştır. Yoğun bir literatür taraması sonucunda çalıştırıcı politikaların 1980 sonrası dönemde uygulama alanını arttırdığı, refahın çalışma merkezli bir şekilde tanımlanma eğiliminin yaşandığı ve çalışma devleti anlayışının kurumsallaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çalışma refahı, çalışma devleti, çalıştırıcı politikalar

ABSTRACT

Capitalism, in its phase covering the years between 1945-1973; It has witnessed positive developments in many areas, especially in social policy, social and economic rights, labor markets and welfare standards. This phase, in which the welfare level of all citizens, especially the working class, increased and the Golden Age of capitalism was experienced, was called the Keynesian Welfare State. However, the welfare state practices, in which interventionist Keynesian economic policies were adopted, began to erode with the 1973 Oil Crisis, the state began to shrink, and the marketization processes gained momentum again with the influence of neo-liberalism. Practices specific to the liberal welfare regime, especially in the USA and England, spread all over the world and serious transformations were experienced in the understanding of welfare. By asserting that welfare expenditures cause crisis by creating a burden on the state, the concept of "workfare", which connects welfare to working condition, was brought to the agenda. As a result of the approach centered on the market and work in providing welfare, there has been a transition from the Keynesian Welfare State to the Schumpeterian Workfare State. In this study, it is aimed to explain the transformation in the understanding of Welfare and the understanding of workfare, which has been institutionalized by the spread of the characteristics of the liberal welfare regime throughout the world, with reference to various country examples. As a result of an intensive literature review, it was concluded that the workfare policies increased the application area in the post-1980 period, there was a tendency to define welfare in a work-centered way, and the understanding of the workfare state became institutionalized.

Keywords: Workfare, workfare state, workfare policies

Önerilen atf şekli: Dereli S. (2023). Refah Anlayışında Dönüşüm: Liberal Bir Yönelim Olarak Refah Devletinden Çalışma Devletine. *Sosyal Güvenlik Dergisi. (Journal of Social Security)*. 13(1). 91 - 112.

• Geliş Tarihi/Received: 17/03/2023 • Güncelleme Tarihi/Revised: 18/05/2023 • Kabul Tarihi/Accepted: 21/06/2023

* Arş. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, sercan.dereli@hbv.edu.tr

GİRİŞ

Refah devleti, kapitalizmin Altın Çağ'ına atıfta bulunmak amacıyla kullanılan bir kavramdır. Sosyal hakların kapsam, nitelik ve etkinliğinin arttığı 1945-1973 arasındaki yılları kapsayan refah devleti evresinde devlet, müdahaleci bir forma bürünmüş; ekonomik ve toplumsal hayattaki sosyal sorun ve risklerin çözümünde sorumluluk üstlenmiş ve refah artışı sağlamıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ise refah devletinde krizler kendini göstermeye başlamış ve refah uygulamalarında ciddi gerilemeler yaşanmıştır. İzleyen yıllarda refah harcamalarının sürdürülebilir olmadığı iddiası ortaya atılarak refah devleti anlayışında dönüşümün gerekliliği gündeme getirilmiş, neo-liberalizm yükselişe geçmiş, devletin etkinlik alanı daralmış ve refah uygulamalarında reform çalışmaları hız kazanmıştır.

Refah devletinde yaşanan dönüşümlerin ortak bir ilgi alanı haline gelmesiyle beraber refah uygulamalarına ilişkin farklı sınıflandırmalar yapılmaya başlanmıştır. Literatürde en çok kabul gören sınıflandırma Gosta Esping-Andersen'in tarafından yapılmıştır. Esping-Andersen, refah rejimi kavramsallaştırmasıyla refah devleti anlayışında yaşanan dönüşüm sonrasında ülkelerin benimsediği farklı politik tercihleri izah etmeye çalışmıştır. Ülkelerin ekonomi-politikleri ile ilişkili olacak şekilde liberal, sosyal demokrat ve muhafazakâr refah rejimlerine tabi olduklarını belirtmiştir.

Liberal refah rejimi, neo-liberal ekonomi politiğe dayanan bir refah anlayışını temsil etmesi açısından son derece önemlidir. Liberal bir yönelimin hız kazandığı özellikle 1980 sonrası dönemde çoğu gelişmiş ülkede refah anlayışı bağlamında daha dar bir bakış açısıyla hareket edildiği ve başta sosyal güvenlik ve sosyal koruma sistemleri olmak üzere birçok refah devleti uygulamasında piyasa merkezli bir yeniden yapılanmanın yaşandığı görülmektedir. Buradan hareketle günümüzde, refah devleti anlayışının yerini yalnızca çalışanları kapsamına dâhil eden çalışma devleti anlayışının almaya başladığı ileri sürülmektedir.

İşsizliğin yüksek düzeylerde gerçekleştiği ekonomilerde refahın çalışma merkezli bir şekilde tanımlanması, refah standartlarının sağlanamaması başta olmak üzere çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. İşsizlik, yoksulluk ve gelir eşitsizliği sorunlarının etkisini arttırdığı 1980 sonrası dönemde, refah devleti uygulamalarının etkinliği önemli bir sorun alanı olarak belirmektedir. Bu çalışmada; refah anlayışında yaşanan neo-liberalizm ve piyasa merkezli dönüşüm, refah devleti anlayışının yerini alan çalışma devleti anlayışının kurumsallaşma süreci ve çalıştırmacı stratejilerin temel karakteristikleri ile etkinliğinin açıklanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, ABD ve İngiltere pratikleri ile bütünleşen liberal refah rejimine ait temel karakteristiklerin etkinliğini arttırması incelenmiş ve ilgili ülkelerin çalıştırmacı stratejilerine yer verilmiştir. Çalışma açıklayıcı bir tarzda kaleme alındığından, neden-sonuç ilişkisinin kurulabilmesi ve ülkelerin refah uygulamalarındaki liberal yönelimlerinin tespit edilebilmesi amacıyla yoğun bir literatür taraması yapılmıştır. Çalıştırmacı devlet stratejilerine ilişkin ilk uygulamalar, liberal refah rejimine tabi ülkelerde ortaya çıktığından Esping-Andersen'in liberal refah rejimi çalışmanın çıkış noktası oluşturmuştur. Çalışmada öncelikle refah devleti anlayışına, ilgili anlayışın krizine ve liberal refah rejiminin özelliklerine değinilmiş, ardından kavramsal çerçeve, politika ve ülke örnekleri bağlamında çalışma devleti anlayışına yer verilmiştir.

I- KAPİTALİZMİN ALTIN ÇAĞI: REFAH DEVLETİ

Refah devleti, kapitalizmin gelişim çizgisi içerisinde, 1945-1973 arasındaki yılları kapsayan dönemi temsil etmektedir. Refah devleti döneminde sosyal harcamaların artması, sosyal koruma sistemlerinin geliştirilmesi, sosyal refah hizmetlerinin uygulanması ve sosyal risklerin önlenmesine ilişkin girişimlerde bulunulması sonucunda vatandaşların refah seviyesi artışa geçmiştir

(Gümüş, 2018). Devletin ekonomik ve toplumsal hayata artan oranda müdahalesi nedeniyle bu dönem “müdahaleci kapitalizm” olarak adlandırılmıştır (Pekin, 1990). Müdahaleci kapitalizmin başvurduğu ekonomik tercihlerin sağladığı refah artışı, refah devletini önemli bir gündem haline getirmiştir. Liberalizme dayalı sistemde, sosyal haklarla üzerinde şekillenen “sosyal” devlet anlayışının inşası gerçekleşmiştir.

Refah devleti anlayışı, kapitalizmin tecrübe ettiği ekonomik ve toplumsal dinamikler sonucunda ortaya çıkmıştır. Devletin ekonomik ve toplumsal hayata aktif müdahalesinden önce, uzunca bir süre piyasa ekonomisi mantığı benimsenmiştir. Sermaye başta ücret, çalışma koşulları ve istihdam güvencesi olmak üzere refah seviyesini belirleyen unsurlar üzerinde mutlak bir hâkimiyet kurmuştur (Yücesan-Özdemir, 2010). Ancak 1929 Buhranı ile toplumsal ve ekonomik sorunlarla mücadele güçleşmiş; Keynesyen ekonomi politikalarının benimsenmesiyle devlet müdahaleci bir tarza geçmiştir (Başbuğ, 2010: 87). Bireysel hak ve özgürlükler ile refah standartlarında artışlar yaşanmıştır (Gümüş, 2010). Ekonomi-politikteki dönüşüm, kapitalizme ait yeni bir evreyi ifade eden Keynesyen Refah Devleti anlayışını kurumsallaştırmış ve kapitalizmin gelişim çizgi içerisindeki en önemli kazanımlar bu dönemde elde edilmiştir.

Keynesyen Refah Devleti’nde, ekonomik başarının sağlanmasında serbest piyasa ekonomisinin tek başına yeterli olamayacağı kabul edilmiş; devletin ekonomik ve toplumsal hayata müdahalesi öngörülmüştür. İki dünya savaşı arasında yaşanan gelişmeler ve sosyalist partilerin Batı toplumlarında güç kazanması, devletin müdahale alanının genişlemesine neden olmuş ve liberalizmin, serbest piyasa ekonomisi anlayışının yerini denetim altına alınması gereken bir piyasa ekonomisi anlayışı almıştır. Devlet, sosyal güvenlik ve yardım politikaları aracılığıyla vatandaşlara asgari bir refah seviyesi ve koruma sağlama görevini üstlenmiştir (Sallan Gül, 2006: 146-147). Sosyal refahın en elverişli şekilde sunulması amacıyla ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmaya başlamıştır (Çelik, 2005: 303). Bireysel ve toplumsal refahın sağlanmasına yönelik düzenlemeler ile sosyal politika uygulamaları gelişmiş ve kurumsallaşmıştır.

1942 yılında yayımlanan Beveridge Raporu’nda, devletin bireysel refahın sağlanmasında “beşikten mezara kadar” sorumlu olduğunun belirtilmesi amacıyla ilk kez “refah devleti” kavramı kullanılmış ve birçok ülkede işçi ve yoksullar sosyal güvenlik ve sosyal yardım programlarına dâhil edilmiştir (Topak, 2012: 54; Sallan Gül, 2006: 146). Sosyal politikanın gelişimiyle refah devleti döneminde; başta sosyal koruma harcamaları olmak üzere kamu harcamalarında büyük artışlar yaşanmış, ekonomik ve siyasal hakların yanında sosyal haklar inşa edilmiş ve birey ile toplum için refah temel hedef olarak belirlenmiştir (Çelik, 2006; 53; Metin ve Özyayın, 2014: 10). Sosyal politikanın kapsamı tüm vatandaşları kapsamına alacak şekilde evrensellik ilkesi temelinde genişlemiştir.

Ekonomik ve toplumsal hayata devletin doğrudan ya da dolaylı olarak kamusal araçlarla müdahalesi ile işçiler, tarihsel kazanımlar elde etmiş; başta eğitim, sağlık, istihdam ve konut olmak üzere birçok alan devlet tarafından güvence altına alınmıştır (Ayman Güler, 2006). Piyasaya bağımlılıkları nedeniyle sosyal risklerle karşı karşıya olan işçi sınıfına güvence sağlamayı kendine görev edinen devlet, bu amaca yönelik sistematik müdahalelerde bulunmuştur (Mütevellioglu, 2006). Devlet; müdahaleci, düzenleyici ve yeniden dağıtıcı bir forma bürünmüştür (Alp, 2009: 266). Ekonomik hak ve özgürlükler güvence altına alınmış ve genişlemiştir. İlgili kazanımlara bağlı olarak refah devleti dönemi kapitalizmin Altın Çağı olarak adlandırılmıştır.

Refah devleti anlayışı, kapitalizmin içine girmiş olduğu krizden çıkmak amacıyla başvurulan ekonomik tercihlerin başarısı sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak 1973 krizinin tetiklediği bir dizi gelişme ile refah devleti krize girmiş ve Altın Çağ sona ermiştir (Ayдын ve Çakmak, 2017). Bu

nedenle refah devleti, kapitalizmin gelişim sürecindeki bir ara dönem olarak değerlendirilmektedir (Durdu, 2009). Refah devletinin sağladığı geniş kapsamlı güvence, koruma ve refah standartlarının kalıcı birer uygulamadan ziyade kapitalizmin sınırlı bir dönemine ait karakteristikler olduğu belirtilmektedir.

II- ALTIN ÇAĞ'IN SONU: REFAH DEVLETİNİN KRİZİ

Refah devletinin krizine yönelik teorilerde, kamusal harcamaların ve işe ilişkin maliyetlerin giderek artması krizin nedeni olarak kabul edilmiştir. Artan refah uygulamalarının kişileri çalışmamaya ittiği ve refaha bağımlı hale getirdiği savından hareketle refah devleti anlayışı, yoğun eleştirilere konu olmuştur. Refah devleti politikalarında reformun gerekliliğini vurgulayan bu tartışmalar bir yandan devletin müdahale alanını kısıtlamaya bir yandan da refah uygulamalarının kapsamını sınırlamaya ve yardımları koşula bağlamaya odaklanmıştır.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren refah devleti anlayışında bir yol ayrımına girilmiş; ilk dönüşüm ABD'de gözlemlenmiştir. Vietnam Savaşı'nı finanse etmek için 1960'lı yılların sonunda sosyal harcamaları kısıtlama kararı alan ABD, New Deal Programı'nı terk etmiş ve devamında birçok ülkede kriz yaşanmaya başlamıştır (Topak, 2012: 72). Kapsamı ve hacmi genişleyen refah politikaları, 1970'li yıllarda daha da görünür hale gelen krizin nedeni olarak gösterilmiştir (Işık, 2018). Krizden çıkış için öne sürülen senaryolarda, refah devleti anlayışının sınırlandırılmasına odaklanılmıştır. Keynesyen ekonomi politikalarının ardından güç kazanan neo-liberal ideolojinin etkisiyle devlet ekonomik ve toplumsal alana müdahale konusunda küçülme eğilimine girmiş, refah devleti uygulamaları ile sosyal politika alanında gerileme süreci başlamıştır.

Üretici faaliyette bulunmadıkları halde vatandaşlara gelir desteğinin sağlanmasının, devletin üzerinde büyük bir yükü neden olduğu savunulmuş; refah uygulamalarının, refah bağımlılığına ve çalışma gayretini azalmasına neden olduğu ileri sürülerek refah devleti anlayışında yeni bir model arayışı gündeme getirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda uygulamaya konulan yapısal uyum politikaları ile artan finansal yük sorunu giderilmeye çalışılmıştır. Kaynakların en uygun dağılımının devlet eliyle değil, piyasa aracılığıyla gerçekleşeceği kabulü neo-liberalizmin temel mantığını oluşturmuş ancak bu mantık ile şekillenen neo-liberal politikaların uygulanması sonucunda hayat standartları düşüşe; yoksulluk ile işsizlik sorunu ise artışa geçmiştir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 97; Özşuca, 2003: 8). Öte yandan 1980 sonrasında güz kazanan küreselleşme olgusu refah devletinin ulusal sınırlar içerisindeki egemenliğini sarsmış, ülke ekonomilerinin dünya ekonomisine entegre edilmesi için piyasaların serbestleştirilmesi eğilimini başlatmış ve neo-liberal ekonomi politikalarıyla birleşerek dünya genelinde piyasa ekonomisini yeniden canlandırmıştır (Shangquan, 2000: 1). Kriz ortamında soruna ilişkin eleştirilerin büyük bir çoğunluğu refah devleti anlayışına yönelik olarak yapılmıştır. Başta işsizlik olmak üzere ekonomik ve toplumsal sorunlar yürütülen refah uygulamalarına bağlanmış, ekonomi üzerinde bir yük olarak görülen ve maliyetleri arttıran refah uygulamalarının azaltılması temel gündem haline gelmiş ve refah devleti anlayışı ekonomik gerekçeler ile sınırlandırılmıştır.

1980'li yıllarda birçok ülkede finansal sorunların ortaya çıkması sonucunda Keynesyen Refah Devleti'nin müdahaleci tarzı küresel bir tepki ile karşılaşmış, çözüm önerisi olarak işgücü piyasası esnekliği ve arz yönlü müdahaleler gündeme getirilmiştir (Deeming, 2015: 863). Maliyet ve finansman kaynaklı etkenlerle refah devleti mekanizmalarında yaşanan değişim, Keynesyen refah anlayışında yapısal dönüşümler başlamıştır (Gümüş, 2018: 57). Neo-liberal küreselleşme süreci, kurallardan arındırılan esnek işgücü piyasalarında sermayeye uluslararası akıcılık kazandırırken emeği ulusal sınırlar içinde bırakmıştır. Piyasa ekonomisi ile esnek işgücü piyasalarına, krizler ve

artan işsizlik oranları eşlik etmiştir (Erdinç, 1999; Koray, 2005). Kapitalizmin yeni bir dönemine geçişin en temel göstergeleri; işsizliğin yükselişe geçerek yapısal bir form kazanması, ücretler arasındaki makasın açılması ve hayat standartları bağlamında farklılıkların daha belirgin hale gelmesi olmuştur (Özdemir, 2005: 712). 1929 Buhranı'nın neden olduğu istikrarsız piyasalardan çıkış önerisi olarak sunulan müdahaleci devlet anlayışı, neo-liberal dönemde krizin sorumlusu olarak kabul edilmiş ve krizden çıkışta bu kez devlet müdahalesinin sınırlandırıldığı piyasa ekonomisi mantığı bir çözüm önerisi olarak ileri sürülmüştür.

1980 sonrasında birçok ülke, refah devleti uygulamalarının neden olduğu maliyetlerin düşürülmesine, yararlanıcı sayısının azaltılmasına ve aktif istihdam politikalarının geliştirilmesine odaklanmıştır. Bu doğrultuda, işsizlik sigortası gibi pasif istihdam politikalarından ziyade işsizlik sorununu önlemeyi amaçlayan ve istihdam edilebilirliğin artırılmasına odaklanan aktif istihdam politikalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır (Gökbayrak, 2002). Yüksek vergi oranları ve artan refah harcamaları nedeniyle refah devletinin kapsamı sınırlandırılmaya çalışılmıştır (Bayraktar, 2012). Sonuç itibarıyla refah devletinin benimsediği politikalarından uzaklaşmış, reform çalışmaları hız kazanmış ve ülkeler farklı politik tercihler aracılığıyla krizden çıkmanın yollarını aramaya başlamıştır. İlgili reformlar dünya genelinde Keynesyen Refah Devleti'nden Schumpeteryan Çalışma Devleti'ne geçiş sürecinin temel dinamiklerini ortaya çıkarmıştır.

III-KRİZ SONRASINDA REFAH REJİMİ SINIFLANDIRMASI VE LİBERAL REFAH REJİMİ

Refah devletini dar anlamıyla ele alanlar gelir transferi, sosyal hizmetler ve konut sorunları gibi konulara yönelirken geniş anlamıyla ele alanlar konuya politik ekonomi açısından yaklaşmakta ve devletin ekonomiyi yönetme ve düzenleme rolü üzerine odaklanmaktadır. Kapitalizmin 1945-1973 yılları arasındaki dönemine; istihdam, ücret ve makroekonomi ile ilgili konular bağlamında politik ekonomi üzerinden yaklaşanlar, ilgili dönemi Keynesyen Refah Devleti ya da Refah Kapitalizmi olarak adlandırmaktadır (Esping-Andersen, 1991: 1-2).

Literatürde refah devleti uygulamalarını ülke örnekleri üzerinden sınıflara ayıran pek çok çalışma yer almaktadır. Çalışmalar arasında en kabul gören ise Esping-Andersen'in yaptığı refah rejimi sınıflandırmasıdır. Bu bölümde öncelikle kriz sonrası dönemde ülkelerin farklı politik tercihlerini açıklamaya odaklanan Esping-Andersen'in refah rejimi sınıflandırmasına ve ardından refah devletinden çalıştırıcı devlet anlayışına geçişin ilk olarak liberal refah rejimine tabi ülkelerde tecrübe edilmesi ve yeni anlayışın genel itibarıyla bu rejimin temel karakteristiklerini taşıması nedeniyle liberal refah rejimine ayrıca yer verilecektir.

A- Esping-Andersen'in Refah Rejimi Sınıflandırması

Esping-Andersen (1991), gelişmiş Batı ülkelerini temel aldığı "Refah Kapitalizminin Üç Dünyası" adlı kitabında, refah rejimlerini liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat olmak üzere üç kategoride sınıflandırmıştır. Çalışmasında; 1970'li yıllardan itibaren hissedilmeye başlanan krizin, refah devleti anlayışında neden olduğu dönüşümü izah etmeyi amaçlamış ve refah devleti kavramı yerine ülkelerin kriz sonrasındaki politik tercihlerini sınıflandırmada bir üst çerçeve çizmek amacıyla "refah rejimleri" kavramını kullanmıştır.

Esping-Andersen, Titmuss'un modelini temel alarak sosyal hakların kurumsallaşması ve temel ihtiyaçların piyasa dışına çıkarılması gibi ölçütler üzerinden refah rejimlerini daha kapsamlı olacak şekilde üç sınıfa ayırmıştır (Koray, 2005: 197). Titmuss'un kalıntı modeliyle liberal, endüstriyel başarı

modeliyle muhafazakâr ve kurumsal yeniden bölüşümcü modeliyle sosyal demokrat refah rejimi arasında benzerlik kurmuştur (Kol, 2014: 17). Refah rejimi sınıflandırmasında piyasadışılaştırma, sosyal tabakalaşma ve istihdamı temel belirleyici olarak kullanmıştır (Esping-Andersen, 1991: 2-3). Öte yandan “ücretli emeğin metalaşma” ile “refah alıcılarının tabakalaşma” düzeyi üzerinde de önemle durmuştur (Pierson, 1998: 778). Refah uygulamalarının piyasaya koşullarına bağlılığını ve refah alıcıları arasında ilgili uygulamalar nedeniyle ortaya çıkan tabakalaşmanın boyutunu sınıflandırmanın belirleyicileri olarak kabul etmiştir.

Şekil 1. Esping-Andersen'in Refah Rejimleri Sınıflandırması (Esping-Andersen, 1999: 85).

	Liberal	Sosyal Demokrat	Muhafazakâr
Roller			
Aile	Düşük	Düşük	Merkezi
Piyasa	Merkezi	Düşük	Düşük
Devlet	Düşük	Merkezi	İkincil
Refah Devleti			
Dayanışmanın kapsayıcılığı	Bireysel	Evrensel	Akrabalık, Korporatizm, Devletçilik
Dayanışmanın odağı	Piyasa	Devlet	Aile
Piyasadıışılaştırma derecesi	En düşük	En yüksek	Yüksek (aile reisi için)
Örnek Ülkeler			
	ABD	İsveç	Almanya, İtalya

Şekil 2. Çeşitli Parametreler Bağlamında Refah Rejimleri (Esping-Andersen, 1999: 85-86).

İşgücü Piyasası Düzenlemeleri
Düzenlenmenin az olduğu: Avustralya, Kanada, Danimarka, Yeni Zelanda, İsviçre, İngiltere, ABD
Düzenlenmenin orta derece olduğu: Japonya, İrlanda, Hollanda, Finlandiya, Norveç, İsveç
Düzenlenmenin güçlü olduğu: Fransa, Almanya, Avusturya, Belçika, İtalya, Portekiz, İspanya
Refah Devleti
Kalıntı: Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, ABD ve bir dereceye kadar İngiltere
Evrensel: Danimarka, Finlandiya, Norveç, İsveç, Hollanda ve bir dereceye kadar İngiltere
Sosyal Sigorta: Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İspanya
Aile Kurumu
Güçlü olduğu: Avusturya, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Portekiz, İspanya az da olsa Belçika ve Fransa
Zayıf olduğu: Avustralya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç, İngiltere, ABD

Esping-Andersen'in sınıflandırmasında; aile, piyasa ve devlet refahın sağlanmasında etkili olan birer aktör olarak ele alınmış, refahın hangi dereceye kadar piyasaya bağlı olarak kazanıldığını ifade eden piyasadıışılaştırma derecesi ise bir diğer belirleyici olarak kullanılmıştır. Sınıflandırmada, piyasadıışılaştırma düzeyinin en düşük olduğu ve düzenlemelerin sınırlı bir şekilde yer aldığı refah rejimi liberal refah rejimidir. Bu çalışmanın konusunu Keynesyen Refah Devleti'nden refahın piyasa merkezli bir şekilde tanımlandığı ve liberal refah rejime has karakteristikler taşıyan Çalışma Devleti anlayışına geçiş süreci oluşturduğundan, liberal refah rejimine daha detaylı bir şekilde yer vermek gerekmektedir.

B- Liberal Refah Rejimi

Liberal refah rejiminde sosyal sigorta sisteminin kapsamı sınırlıdır ve teste bağlı yardımlar ile mütevazı transferler yapan ülkeler bu rejim içerisinde değerlendirilmektedir. Yardımlar düşük gelir gruplarına, genellikle işçi sınıfına ve hayatlarının devamı için devlete bağımlı olanlara sunulmaktadır. Liberal refah rejimindeki sosyal reform, önemli ölçüde geleneksel ve liberal çalışma etiği kuralları ile şekillenmekte ve yardımlar sonucunda damgalanma etkisi görülmektedir. Devlet piyasayı gerek asgari bir refah kapsamı ile pasif gerekse özel refah programlarını finanse ederek aktif bir şekilde teşvik etmektedir. Piyasalaştırma derecesinin en düşük olduğu rejim liberal refah rejimidir (Esping-Andersen, 1991: 26-27). Liberal refah rejiminde devletin, tek başına hizmet üretmesi yerine bu hizmetleri özel, sivil ve gönüllü sektör ile ortaklaşa üretmesi gerektiği savunulmaktadır (Özdemir, 2004: 102,110). Rejimde, refah devletinin üstlenmiş olduğu sorumluluk alanlarının toplumsal yapıdaki diğer aktörlere dağıtıldığı ve bireysel sorumluluğun ön plana çıkarıldığı bir anlayış benimsenmektedir.

Liberal refah rejiminde, piyasanın ve piyasaya girişin güçlendirilmesi nihai amaç olarak ön plana çıkmaktadır. İlgili amaç doğrultusunda herkese düşük bir gelir güvencesi verilmekte ya da aktif olarak özel refah programlarına katkıda bulunmaktadır. Bu uygulama, toplumsal yapının iki tabakaya ayrılmasına neden olmakta; bir yandan refah alıcıları arasında yoksulluk anlamında eşitlik sağlanırken diğer yandan ise piyasanın sağladığı fırsatlarla zenginlikte farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Liberal refah uygulamaları nedeniyle piyasalaştırma en düşük düzeyde gerçekleşmekte, refah alıcıları arasında görece eşit bir yoksulluk oluşturularak tabakalaşmış bir düzen ve farklı kesimler arasında refah anlamında ikilik inşa edilmektedir. ABD, Kanada ve Avustralya bu rejim içerisinde yer alırken 1980 sonrasında İngiltere de bu rejim kapsamında değerlendirilmektedir (Koray, 2005: 198; Esping-Andersen, 1991: 27).

Liberal refah rejiminde devletin refah sağlama fonksiyonu sınırlı bir çerçevede gerçekleşmektedir. Rejim, piyasa tarafından şekillendirilmekte ve devlet yardımlarına muhtaç olan yoksullar ile özel koruma sağlayabilecek güce sahip olan kesimler arasında keskin bir bölünmeye neden olmaktadır (Pierson, 1998: 778; Bamba, 2005: 197). Bu haliyle liberal refah rejimi, devletin müdahale alanının küçülmesine ilişkin politik bir bağlılığı yansıtmakta ve risklerin bireyselleştirilerek çözümlerin piyasalarda aranması anlayışını benimsemektedir (Esping-Andersen, 1999: 74-75). Aşırı müdahalelerin bireysel sorumluluğun gelişmesini önlediği ve bu nedenle devletin toplumsal dengenin kendiliğinden oluşması için özgürlük alanlarını genişletmesi ve korumayı toplumsal ahlaka bırakması gerektiği vurgulanmaktadır (Çelik, 2005: 302). Liberal refah rejiminde, refahın sağlanmasında devletin sorumluluk alanını daraltılırken esas sorumluluk kişinin kendisine yüklenmektedir.

Liberal refah rejiminin temel karakteristiklerini taşıyan çalışma devleti anlayış ve uygulamalarının ilk ortaya çıktığı ülkeler ABD ve İngiltere'dir. ABD'nin sosyal güvenlik sisteminde yoğunlukla yoksullara yönelik sosyal yardım programları yer almaktadır (Sallan Gül, 2006: 246). 1980 sonrası dönemde liberal refah rejimi kapsamında değerlendirilmeye başlanan İngiltere'de ise devletin piyasa başarısızlıklarındaki sorumluluk alanı sınırlandırılmakta ve özel sektördeki refah uygulamaları teşvik edilmektedir. Ulusal sağlık hizmetleri yalnızca muhtaçlık hali açık olanlara sunulmaktadır. Geleneksel ihtiyaç testine bağlı yardımlardan ziyade çalışma koşullu yardımlar yapılmaktadır (Esping-Andersen, 2002: 15-16). ABD ve İngiltere'deki refah uygulamalarına dair temel anlayış ve uygulamalar, liberal refah rejimi ile benzeşen çalışma devleti anlayışının temel karakteristiklerini yansıtmaktadır.

1980 sonrası dönemde pek çok ülke kendi refah rejimlerinin temel karakteristiklerini belli bir düzeye kadar taşımaya devam etmekle birlikte liberal refah rejiminin belirgin özelliklerini de benimsemeye başlamışlardır. Bu bağlamda çalışma devleti anlayışının gelişimi, liberal bir yönelim olarak tüm dünyada etkisini göstermiştir. İşsizlerin işgücü piyasalarına katılmalarını sağlama, istihdam edilebilirliği artırma ve refah uygulamalarını belli koşullara bağlama amacı güden uygulamaların güç kazanması ile “refah için çalışma” ya da “çalışma refahı” olarak tercüme edilen “welfare-to-work”/“workfare” kavramları gündeme gelmiştir. Refah devletinde yaşanan dönüşümün en önemli boyutlarından birini oluşturan çalışma merkezli refah anlayışının gelişimi, liberal refah rejimine tabi ülkelerdeki çalıştırmacı stratejiler aracılığıyla sağlanmıştır.

IV- REFAH DEVLETİNDE LİBERAL BİR YÖNELİM: ÇALIŞMA DEVLETİ

Çalışma devleti anlayışı 1980 sonrası dönemde kurumsallaşmış olsa da tarihsel kökenleri liberalizmin ortaya çıktığı ilk yıllarda atılmıştır. Sanayileşme sürecinin tecrübe edildiği ilk ülke olan İngiltere’de sosyal yardım anlayışı, 1834 tarihli Yeni Yoksul Yasası ile liberal ekonomi-politiğin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi adına yeniden yapılandırılmıştır. Yasa ile yardımlara bağımlılığın azaltılması, hak eden gerçek yoksullara yardımların ulaştırılması ve çalışmanın teşvik edilmesi amaçlanmıştır (Kovancı, 2003). Dönemin ekonomi-politiğinin yoğun etkisi altında kurgulanan yeni anlayışta, çalışma evleri ön plana çıkarılarak yardım alanların işgücü piyasalarına yeniden girişi desteklenmeye çalışılmıştır (Jones ve Novak, 2001: 114-115). 1834 tarihli yasada; gerçek ihtiyaç sahiplerine en düşük işçi ücretinin altında yardımlar yapılması ve çalışabilir durumda olanlara çalışma evleri tarafından asgari ücret düzeyinin altında iş olanağı sağlanması öngörülmüştür (Sallan Gül, 2000). İngiltere’de 1800’lü yıllarda gözlemlenen bu türden gelişmeler, çalışma refahı ve çalışma devleti anlayışının tarihsel arka planını oluşturmuştur. Ancak ilgili anlayışın kurumsallaşma süreci neo-liberal dönemde gerçekleşmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki kurumsal yapı ve düzenlemeler liberal rejimler için engel teşkil ederken 1980’li yıllardan itibaren koşullar değişmeye başlamış ve liberal rejimler çalışma refahı ve çalıştırmacı politikalar ekseninde güç kazanmıştır (Sunley vd., 2006: 7). Gelişmiş Batı ülkelerinde 1970’lerin ortalarına gelindiğinde Keynesyen paradigma çözümler yerini neo-liberalizm almaya başlamıştır. Neo-liberalizmin doğuşunda, Vietnam Savaşı ile OPEC petrol krizi sonrasında yaşanan toplumsal ve ekonomik yıkım ile dönüşümler rol oynamış ve refah devletleri kemer sıkma politikalarını uygulamaya koymuştur (Palley, 2007: 44; Pierson, 1996). Neo-liberalizmin güç kazanması sonucunda müdahaleci kapitalizm olarak adlandırılan refah devleti geride bırakılarak yeni bir evreye geçilmiştir. Neo-liberal politikaların hâkim olduğu bu evrede, devletin müdahale alanını sınırlandıran bir anlayış benimsenerek gerek ekonomik gerekse toplumsal yapı yeniden şekillendirilmiştir.

Neo-liberalizmin düşünsel altyapısı, rekabetçi serbest ticaretin bütün ülkelere kendiliğinden fayda sağlayacağı kabulüne dayanan Ortodoks serbest ticaret kuramı üzerine inşa edilmiştir (Shaikh, 2007: 78). Bu nedenle; tam istihdam amacıyla piyasalara yapılan müdahaleler terk edilmiş, işgücü piyasaları esneklik kazanmış, refah uygulamaları gerilemiş, özelleştirme politikaları uygulanmış ve piyasalardaki devlet müdahalesini eleştiren ideolojiler yaygınlık kazanmıştır (Lapavitsas, 2007: 65). Neo-liberal politikaların ortaya çıkardığı dinamikler refah devleti anlayışında dönüşümleri beraberinde getirerek “çalışma refahı”, “çalışma devleti” ve “çalıştırmacı politikalar” gibi yeni kavramları gündeme taşımıştır.

Neo-liberalizmin hâkimiyetinin güçlenmesinde ve refah devletinden çalışma devletine doğru bir dönüşümün yaşanmasında ABD’de Ronald Reagan, İngiltere’de Margaret Thatcher’ın uyguladığı

politikalar rol oynamıştır. ABD’de 1981 yılında seçimleri kazanarak ABD başkanı olan Ronald Reagan, iki dönemlik iktidarı süresince neo-liberal ekonomi politikaları uygulamıştır. Reagan hükümeti süresince para politikalarının uygulanması, sermaye birikim sürecinin hızlandırılması, piyasalardaki girişimcileri engelleyen katı kuralların esnekleştirilmesi, sosyal güvenlik harcamalarının azaltılması ve kamunun küçültülmesi amaçlanmıştır. İlgili hedeflere ulaşılabilmesi adına verimli olmadığı ve kaynak israfına yol açtığı iddia edilen sosyal güvenlik harcamalarında kesintiye gidilmiştir. İngiltere’de ise 1979 yılında yapılan seçimlerde büyük bir zafer kazanarak iktidara gelen Margaret Thatcher, İngiltere’yi üç dönem neo-liberal politikalar ile yönetmiştir. Thatcher iktidarı döneminde ekonomi serbest piyasa ilkelerine göre yeniden yapılandırılmış, para politikaları uygulanmış, kamuda küçülme ve özelleştirme eğilimi yaşanmış, sosyal harcamalarda kesintiye gidilmiş ve kamu harcamaları azaltılmıştır. Sosyal güvenlik sisteminde ise evrensellikten seçiciliğe doğru geçiş yaşanmış, refahın sağlanmasında bireysel sorumluluk ön plana çıkarılarak devletin sorumluluğu sınırlandırılmış ve refah hizmetlerinin çalışanlara ve hak edenlere sunulması ile piyasadan temin edilmesi anlayışının yaygınlaştırılması çalışılmıştır (Sallan Gül, 2006: 215-245). ABD ve İngiltere’nin öncülük ettiği gelişmeler, literatürde Keynesyen Refah Devleti’nden Schumpeteryan Çalışma Devleti’ne geçişin yaşandığına ilişkin tartışmaları şiddetlendirmiştir. Çalışmanın bu kısmında refah anlayışındaki dönüşümün kavramsal çerçevesi aktararak seçilmiş ülke örnekleri üzerinden çalıştırmacı stratejilere yer verilmiştir.

A- Çalışma Refahı ve Çalıştırmacı Politikalar

Zamana ve ülke uygulamalarına göre değişiklik gösterdiğinden çalışma refahı kavramının tanımı konusunda literatürde fikir birliği oluşmamış durumdadır (Lodemel ve Trickey, 2000: 3). Ancak kavramın sıklıkla, refah alıcıları için çalışmayı zorunlu kılan bir anlayışı ifade etmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Carpenter vd., 2007: 5). Çalışma refahı kavramı, refah devleti anlayışındaki köklü bir değişime ve refah uygulamalarından yararlanan kişilerin çalışmasını zorunlu kılan bir anlayışa işaret etmektedir (Bertram, 2015: 4).

Tanımı itibarıyla esnek ve tartışmaya açık olan çalışma refahı kavramı, başlangıçta sosyal yardımların çalışmaya bağlı hale getirilmesi olarak tanımlanmıştır. Zaman içerisinde daha geniş bir anlam kazanmış; refah alıcılarının, gelir desteği almalarının önkoşulu olarak istihdam edilebilirliklerini artıran çeşitli faaliyetlere katılmalarını zorunlu kılan programları belirtmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır (Sunley vd., 2006: 7). Bu nedenle kavram, çalışmayan herkesi istihdama katılmaya iten bir uygulamalar bütünü olarak değerlendirilmiştir (Grover ve Stewart, 1999: 76). Günümüzde, çalışma devletine getirilen eleştirilerin büyük bir çoğunluğu da refah kapsamını daraltan bu anlayış temel alınarak gündeme getirilmektedir.

Eleştirel yaklaşımlara göre çalışma refahı anlayışı hak talebinde bulunanları düşük ücretli, esnek ve güvencesiz işlere yönlendiren ve bu işlerde çalışmaya zorlayan; devlet üzerindeki maliyet baskısını azaltan ve istihdamı teşvik eden bir düzenleme sistemi olarak kabul edilmektedir (Sunley vd., 2006: 7). Çalışma refahı; siyasi, ekonomik ve politik bir eğilimi temsil eden ve politik arkaplanı olan bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Kavramın, algısal düzeyde, hak temelli refah uygulamalarını aşındıran bir anlam taşıması nedeniyle yoğun bir kullanım alanına sahip olmadığı görülmektedir. Genellikle Amerikan refah reformuna atıfta bulunan ve eleştirel yaklaşımı benimseyenler tarafından kullanılmaktadır (Lodemel ve Trickey, 2000: 4). Çalışma refahı, 1980 sonrası neo-liberal ekonomi politığın ürettiği sorunlarla birlikte ele alınarak refah anlayışındaki dönüşümün kavramsal karşılığını belirtmek amacıyla literatürde yoğun bir gündem bulmaktadır.

Refahın sağlanmasında bireylere sorumluluk yükleyen çalışma refahı anlayışının yaygınlık

kazanması için istihdama katılımın zorunlu olduğu ve asli faaliyetin iş olarak kabul edildiği çalıştırıcı politikalar geliştirilmektedir (Barry, 1997: 340). Çalışma merkezli refah anlayışı, çalıştırıcı politikalar aracılığıyla kurumsallaşmaktadır. Çalıştırıcı politikalar; işsizlere “bir işi veya eğitimi kabul etme” ile bunları reddetme durumunda “yardımların sonlandırılması” arasında seçme şansı sunan, katılımın zorunlu olduğu politikalar (Dahl, 2003: 274; Musgrave, 2009: 1). Bu nedenle çalıştırıcı politikalar, piyasa odaklı sosyal politikalar olarak kabul edilmektedir. İşin ve işle ilgili değerlerin teşvik edilmesine odaklanan, refahın sağlanmasında zorunlu iş arama ve işe yerleşme vurgusu yapan politikalar bütünüdür (Peck, 2003: 85). Yoksulluğun azaltılabilmesi amacıyla istihdam imkânı sağlamayı ve istihdam edilebilirliği arttırmayı amaçlamakta, refah ile istihdam arasında köprü kurmaktadır (Ravallion, 1999: 3). Ancak uygulama örneklerinden hareketle çalıştırıcı politikaların genel itibarıyla birincil işgücü piyasasının dışında kalan düşük ücretli istihdam fırsatları sağlayan programlar olduğu ileri sürülmektedir (Enjolras vd., 2000: 59). Çalışma refahı anlayışına karşı çıkışın ve genellikle eleştirmenler tarafından bu kavramının kullanılmasının temel nedeninin, çalıştırıcı politikaların kötü çalışma koşullarına sahip istihdam fırsatları sunması olduğu görülmektedir.

Refah uygulamaları karşılığında bireylerin çalışmasını gerektiren programlar veya planlar olarak gelişim gösteren çalıştırıcı politikalar ile çalışma refahı anlayışı, 1980 sonrası dönemde güç kazanan neo-liberalizmin ve esnekliğe dayalı piyasa ekonomisinin bir sonucu olarak kabul edilmektedir (Lodemel ve Trickey, 2000: 3; Taşdemir, 2018). Çalışma refahı anlayışı ile refahın sağlanmasında devletin yanında vatandaşın da sorumluluğuna işaret edilmektedir (Coşkun vd., 2011:131). Çalıştırıcı politikaların temel özelliklerini; neo-liberal ekonomi politikaları, bireysel sorumluluk, bağımlılık kültürünün azaltılması, çalışma etiğinin geliştirilmesi, çalışma koşuluna bağlanan nakit transferleri ve yardımın hak edilmesi oluşturmaktadır (Daigneault, 2014: 3). Çalıştırıcı politikaların odağında, refah uygulamalarının zorunlu faaliyetlere bağlı kılınarak bireylerin sosyal yardım aramaktan caydırılması ve böylelikle refah bağımlılığı sorununun çözülmesi amacı yer almaktadır (Sunley vd., 2006: 7). Bu bağlamda işgücünü aktive etmeye yönelik politikaların uygulama alanı genişletilmeye çalışılmaktadır.

Aktivasyon politikaları, başta sosyal sigorta ve yardım uygulamaları olmak üzere refah devletindeki dönüşümü yansıtmaktadır. Kişilerin aldıkları sosyal yardım karşılığında iş aramasını ve çalışmasını öngören çalıştırıcı politikalar gibi aktivasyon politikaları da işsizlerin iş arama faaliyetlerine, mesleki eğitim programlarına ve işe yerleştirme uygulamalarına katılımını içeren aktif entegrasyon politikalarını içermektedir (Gubrium vd., 2014: 22; Thoren, 2008: 13, 38-39). ABD’de ve Avrupa’da 1990’lı yıllarda, asgari gelir yardımlarından yararlanılmasında uygunluk koşulunun aranması, aktivasyon politikalarının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu politikalar, arz ve talep yönlü politikalar olarak oluşmaktadır. Arz yönlü politikalar makul işlere başvurmayı ya da bu işleri kabul etmeyi tercih etmeyen kişilere yönelik yaptırımları içerirken talep yönlü politikalar ilgili kişilere yönelik aktif istihdam politikalarının iyileştirilmesini kapsamına almaktadır (Amilcar ve Lodemel, 2014: 1). Aktivasyon anlayışı çerçevesinde devletin rolü, işgücü piyasasına katılımı güvence altına almak amacıyla yeniden tanımlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, örneğin İngiltere’de, süreç içerisinde vasıfları aşındığından uzun süreli işsizlerin istihdam edilebilirliğini teşvik etmek ve geliştirmek adına eğitim programları tasarlanmıştır (Deeming, 2015: 863-864).

Çalıştırıcı politikalar ile aktivasyon politikaları benzer mantığa sahip olsalar da farklı yanları bulunmaktadır. Aktivasyon politikalarının kapsamı yalnızca sosyal yardım alanlar ile sınırlı olmadığından çalıştırıcı politikalarından daha geniştir: gelir yardımı alanların işgücü piyasalarına yeniden dâhil edilmeleri noktasında daha fazla seçenek sunmaktadır (Amilcar ve Lodemel, 2014:

9). Çalıştırmacı politikalar ise refahın sağlanmasında eğitim veya diğer aktivasyon biçimlerinden ziyade çalışmaya vurgu yapmaktadır (Lodemel ve Trickey, 2000: 8). Ancak yine de her iki politika arasında benzerlik bulunmaktadır. Çalıştırmacı politikalar gibi aktivasyon politikaları da çalışma aracılığıyla refah kazanımına odaklanmaktadır.

İlk olarak ABD’de politika yapıcılar tarafından geliştirilen ve çalışma refahı anlayışını hayata geçirmeye odaklanan çalıştırmacı politikalar, pasif refah programlarına dünya genelinde güçlü bir alternatif olarak sunulmuştur (Lodemel ve Trickey, 2000: 4). Çalışma refahı anlayışı ile çalıştırmacı politikalar üzerine inşa edilen sistem, ilerleyen yıllarda çalışma devleti olarak anılmaya başlanmıştır. Kurumsal bir yapı kazanan çalışma refahı anlayışı ile Keynesyen Refah Devleti’nden Schumpeteryan Çalışma Devleti’ne geçiş yaşanmıştır.

B- Keynesyen Refah Devleti’nden Schumpeteryan Çalışma Devleti’ne

Kapitalizmin yaşadığı 1973 Petrol Krizi ile Keynesyen Refah Devleti anlayışından uzaklaşmış, çalışma merkezli bir sisteme geçilmiştir. Sosyal koruma mekanizmalarının kapsamı gelir testi uygulamasıyla daraltılmıştır (Eichhorst vd., 2006: 55). Refah devleti ile bütünleşen “piyasadışlaştırma” süreçleri yerini piyasa ihtiyaçlarına hizmet edecek olan “yeniden piyasalaştırma” süreçlerine bırakmış ve refah bireysel sorumluluğa indirgenmiştir (Holden, 2003). İlgili gelişmeler, piyasayı devlet ve toplumun önüne yerleştiren bir dönüşüm olarak değerlendirilmiştir (Deeming, 2015: 863). Refah anlayışındaki dönüşüm neo-liberal küreselleşme sürecinin temel kabullerinden hareketle gerçekleştirilmiş ve ekonomi-politik yeni anlayışın inşasında etkin bir rol üstlenmiştir.

1980 sonrasında çeşitli ülkelerde, Keynesyen Refah Devleti anlayışı güç kaybetmeye ve Schumpeterci Çalışma Devleti’ne doğru bir geçiş yaşanmaya başlamıştır (Jessop, 1993: 7). Sosyal güvenlik alanında hızlı değişimler yaşanmış ve neo-liberal sermaye birikimi için yeni birtakım düzenlemeler yapılmıştır (Grover ve Stewart, 1999: 73). Maliyetlerin düşürülmesi amacıyla refah devleti mekanizmaları yeniden piyasalaştırma süreçlerine tabi tutulmuştur (Taşdemir, 2018). Kriz, refah devletinin kullandığı mekanizmaların sürdürülemez olduğu savını gündeme taşımış ve refah devletinin sosyal niteliğinde aşınma eğilimi başlamıştır.

Keynesyen Refah Devleti Jessop’a göre dört açıdan değişime zorlanmıştır: kapalı ekonomi politikalarını benimseyen ülkelerde küreselleşme kaynaklı sorunlarla karşılaşmış, ekonomi politikaları ulusal değil uluslararası bir niteliğe ulaşmış, piyasa başarısızlıklarının çözümünde yalnızca devletin değil diğer taraflara da yer veren bir anlayış benimsenmiş ve işgücünün yeniden üretimine dayalı bir refah anlayışından çalışmayı eksen alan çalışma devleti anlayışına geçiş yaşanmıştır (Koray, 2011: 221-222). Sözü edilen bu gelişmeler neticesinde Keynesyen Refah Devleti’nden Schumpeteryan Çalışma Devleti’ne doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Çalışma devleti, genel itibarıyla, sosyal koruma sağlama sorumluluğunun devletin yanında birey, özel sektör ve piyasaya verildiği ve koruma kapsamının daralarak çalışanları eksen alan forma büründüğü bir anlayışı temsil etmektedir.

Çalıştırmacı devlet olarak da adlandırılan Schumpeteryan Çalışma Devleti, Keynesyen Refah Devleti’ne bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Keynesyen ekonomi politikalarının müdahaleci anlayışı yerini Schumpeterci rekabet anlayışına bırakmış ve devletin toplumsal yeniden üretime yönelik işlevleri “çalıştırmacı devlet” rejimi ile yeniden ele alınmıştır (Topak, 2012: 145). Çalıştırmacı devlet anlayışı, işsizleri ekonomik yapıya yeniden entegre edecek ve işgücü piyasalarında yer alanların piyasalardan çıkma risklerini ortadan kaldıracak alternatif bir yaklaşım olarak öne sürülmüş; işçilerin, yalnızca çalışma ile ilişkili yükümlülükleri yerine getirmeleri durumunda gelir

transferlerine hak kazanabileceğini benimsemiştir (Standing, 1990: 677-678).

Refaha alanına ilişkin iki anlayış arasında ekonomi-politik açıdan farklılıklar bulunmaktadır: Keynesyen Refah Devleti'nde tam istihdam; Schumpeteryan Çalışma Devleti'nde ise yapısal ve sistematik rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir. Eşitlik ve güvence Keynesyen Refah Devleti'nde ön plana çıkarken Schumpeteryan Çalışma Devleti'nde yaratıcılık ve esneklik önem taşımaktadır. Bu nedenle, Keynesyen Refah Devleti'nde sosyal hakların genişletilmesi amaçlanırken Schumpeteryan Çalışma Devleti'nde refah politikalarının iş dünyasına hizmet edecek şekilde düzenlenmesi ön plana çıkmaktadır. Çalışma devleti anlayışı çerçevesinde, işçilere kendilerinden istenen vasıfların ve esnek çalışma koşulları altında sınırlı düzeyde de olsa güvenceli esnekliğin kazandırılması hedeflenmektedir. Toplumsal refahın yeniden üretiminde ekonominin esneklik ve rekabet ihtiyacı gözetilmektedir. Bu nedenle, sosyal politikamı ikinci planda kaldığı ve sosyal ücretin baskılandığı ileri sürülmektedir (Koray, 2011: 222; Powell, 2011: 136).

Refah uygulamalarının kapsayıcılığının evrensellikten uzaklaşmasına neden olan çalışma devleti anlayışı ilk olarak liberal refah rejimine tabi ABD ve İngiltere'de politik tercihlerin bir yansıması olarak ortaya çıkmış ve zamanla tüm refah rejimlerine etki etmiştir. Günümüzde çalışma devleti anlayışı, dünya genelinde gözlemlenen liberal bir yönelimi temsil etmekte ve çalıştırmacı stratejiler uygulayan ülke pratikleri ile yaygınlık ve güç kazanmaktadır.

C- Çalıştırmacı Stratejiler

Liberal refah rejimine tabi ülkelerde 1980 sonrası dönemde, çalıştırmacı stratejiler aracılığıyla refahın çalışma koşuluna bağlı hale getirilmesi eğilimi hız kazanmıştır. İlgili ülkelerde vatandaşlar; birer piyasa aktörü olarak kabul edilmiş ve refahı piyasada aramaları için teşvik edilmiştir (Myles ve Quadagno, 2002: 40). Özellikle ABD ve İngiltere'nin uyguladığı ve neo-liberal ekonomi politikalarının şekillendirdiği çalıştırmacı stratejiler ile işsizliğin ve yoksulluğun nedenleri yeniden tanımlanmıştır. Refah bağımlılığı, düşük motivasyon ve istihdam edilebilirlik düzeyinin yetersizliği işsizlik ile yoksulluk sorununun nedenleri olarak gösterilmiştir (Peck ve Theodore, 2000: 120). Ekonomi-politikteki değişim refah devletinin temel fonksiyonlarında olduğu gibi mevcut ekonomik ve toplumsal sorunların tanımlanmasında ve çözümünde de değişimleri beraberinde getirmiştir.

Sosyal güvenlik reformları ile liberal ideolojiyi benimseyen pek çok ülkede refah alıcıları “çalışma refahı” ya da “kendi refahın için çalışma” anlayışı ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Lodemel ve Trickey, 2000). Bu doğrultuda refah devleti uygulamaları, istihdamı aktif bir şekilde teşvik etmek amacıyla geliştirilen çalıştırmacı politikalar ile tasfiye edilmiştir (Bertram, 2015: 1). Tasfiye sürecinin bir sonucu olarak güç kazanan çalışma refahı anlayışı, dünya genelinde ilk olarak ABD'de gerçekleşen refah reformunun temel bir bileşeni olmuştur (Peck, 2003: 86).

ABD

Çalışma refahı terimi, “workfare”, modern anlamıyla ilk olarak 1960'lı yıllarda federal “Çalışma Teşviki Programı” ile ABD'de Nixon hükümeti tarafından kullanılmıştır. Ardından 1972 yılında Nixon, refah alıcılarını garantili yardımlardan şarta bağlı yardımlara ve genel itibarıyla düşük ücretli ve vasıfsız işlere yönlendiren bir stratejiye vurgu yapmış ve çalışma refahını temel gündem maddesi haline getirmiştir. Ancak eyaletlere refah alıcılarından aktivasyon talep etme yetkisi 1980'lere kadar verilmemiştir. Reagan döneminde ise 1981 itibarıyla federal kanun ile eyaletlere “kendi refahın için çalışma” olarak adlandırılan anlayışa özgü uygulamaları düzenlemek için yetki verilmiş ve aktivasyon programlarına ilişkin ilk girişimlerde bu anlayış hâkim olmuştur. Kanunun

uygulanmasıyla iş bulma kursları ve eğitimler verilmeye başlanmıştır. Eyalet politikaları bağlamında uygulamalar farklılık gösterse de federal refah reformu, geniş ölçüde “çalışma devleti” anlayışından yola çıkılarak yapılmıştır. Yine aynı şekilde, 1988 yılında “Aile Destek Yasası” çıkarılarak “Bağımlı Çocukları Olan Ailelere Yardım” programı kapsamında yardım alanların istihdama katılmalarını teşvik eden bir düzenleme yapılmıştır (Prashad, 2003: 140; Lodemel ve Gubrium, 2014: 330-331; Peck, 2001; Standing, 1990: 677-678). Getirilen düzenlemeler ile refah uygulamalarının kapsamı sınırlandırılmış ve refah alıcılarının işgücü piyasalarına çekilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma koşulu, uzun yıllar boyunca refah politikaları tartışmalarında önemli bir gündem maddesi olmuştur. Çalışabilir durumda olanların kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler için çalışarak destekte bulunmaları gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır (Wiseman, 1986: 1). ABD’de bu gündemi hayata geçiren bir diğer önemli çalıştırmacı strateji “Greater Avenues for Independence (GAIN)” adı verilen California’nın eyalet programı ile uygulanmıştır. Programda refah uygulamalarında “önce iş” anlayışı ile “işgücü piyasasına bağlılık” modeli temel alınmıştır. İzleyen yıllarda çalışma refahı anlayışı, 1996 tarihli “Kişisel Sorumluluk ve Çalışma Fırsatı Uzlaşma Yasası” ile Clinton yönetiminde daha da güç kazanmıştır. Yasa ile öncelikle çalışma gerekliliklerinin zorunlu kılınması ve sosyal yardım alan sayısının azaltılması amaçlanmıştır. Öte yandan “Bağımlı Çocuklara Sahip Ailelere Yardım” programı “Muhtaç Ailelere Geçici Yardım” programı ile değiştirilmiştir. Bu program üzerinden daha kısıtlayıcı ödemeler yapılmış ve çalışma zorunlu kılınmıştır (Handler, 2003: 231; Mayer, 2008: 174-175; Mestan, 2014: 4-5). İlk olarak ABD’de uygulamaya alınan çalıştırmacı stratejiler ile refah alıcılarının kapsamında ve yardımlardan yararlanma sürelerinde kısıtlamaya gidilmiştir.

Literatürde, yukarıda sözü edilen uygulamalar ile ABD’de, düşük ve sınırlı süreli yardım sağlayan çalıştırmacı stratejilerin yoksulları aklıkla imtihan ettiği ve bu kesimleri iş bulmaya zorladığı ileri sürülmektedir (Powell, 2011: 136). ABD’nin, çalıştırmacı stratejiler aracılığıyla gerçekleştirdiği refah reformu sonucunda refah devleti anlayışını pasiften aktife çevirdiği ve bilinen anlamı ile refahı sonlandırdığı bugün sıklıkla tartışılmaktadır (Handler, 2004: 1). Neo-liberal serbest piyasa ekonomisi mantığının sınırlandırdığı refah uygulamalarının; düşük ücret, yoksulluk ve gelir eşitsizliği gibi piyasa başarısızlıkları karşısında bireylere koruma sağlama fonksiyonun aşınması sonucunda çalışma devleti anlayışı yoğun eleştirilere konu edilmektedir.

Reagan’ın politik mirası olan çalıştırmacı stratejiler, refah devletinin gerilemesiyle dünya genelinde “çalıştırmacı devlet” anlayışını yükselişe geçirmiştir (Peck, 2002: 342; Wahl, 2015: 212). Refah devleti, farklı yönelimlere konu olarak “aktifleştirici” devlet olarak adlandırılmaya başlanmıştır. İşgücü piyasalarına katılımı zorunlu kılma, refaha ilişkin hakların kullanımını koşullara bağlama ve istihdam edilebilirliği artırma amacı güden aktivasyon politikaları, refah devleti politikalarında yaşanan paradigma değişiminde merkezi bir rol oynamıştır (Dingeldey, 2007: 823). ABD’de başlayan paradigma değişimi zaman içerisinde diğer ülkelere de tesir etmiştir. ABD’den devralınan çalıştırmacı politikalar izleyen yıllarda İngiltere’de uygulanmış ve İngiliz sosyal politikasının Amerikanlaşması olarak ifade edilen bir reform sürecini başlatmıştır (Daguerre, 2004: 42; Peck ve Theodore, 2000: 120). Liberal refah rejimine tabi bir ülke olan ABD, çalışma devleti anlayışını kurumsallaştıran pratikleri nedeniyle refah alanındaki dönüşümü temsil eden öncü ülke olarak kabul edilmektedir.

İngiltere

İngiltere’deki çalıştırmacı stratejiler, pasif refah uygulamalarının neden olduğu refah bağımlılığı sorununu çözmek üzere tasarlanmıştır. İş koşuluna bağlı olmayan yardımlara daha sıkı düzenlemeler

getirilerek refah devleti anlayışında dönüşüm yaşanmış ve çalışma devleti anlayışı inşa edilmiştir (Deeming, 2015: 862-864). İngiltere’de Blair ve Yeni İşçi Partisi, Üçüncü Yol akımı içerisinde “refah için çalışma” anlayışını refah politikası reformlarında ön plana çıkarmıştır. Reform ile bağımlılık kültürünün sona erdirilmesi ve özel sektör ile kamu arasında yeni bir işbirliğinin sağlanması amaçlanmıştır (Kildal, 2001: 4). 1980 sonrası dönemde liberal refah rejimine tabi ülkeler kapsamında değerlendirilmeye başlanan İngiltere’de, neo-liberalizmin yeniden canlandığı piyasa ekonomisi, refah devleti uygulamaları üzerinde baskılara neden olarak refahın piyasa merkezli bir şekilde tanımlanması eğilimini başlatmıştır.

Bu doğrultuda 1997 yılında Yeni İşçi Partisi hükümeti, işsizlik ve yoksulluk gibi sorunların yalnızca vergilerin yeniden dağıtımı ve refah sistemi aracılığıyla çözülemeyeceğini belirtmiş ve çalışmayla ilişkili faaliyetlerde bulunanların işsizlik yardımları ile sosyal yardımlardan yararlanmasına olanak tanıyan aktif bir refah devletinin inşasını hedeflemiştir. Refah için çalışma yaklaşımı, İngiltere’deki işsizlere odaklanan aktifleştirme politikalarına hız kazandırmıştır (Daguerre, 2004: 41-42). 1980 sonrası dönemde dünya genelinde ağırlığını ve etkinliğini kaybeden pasif istihdam politikaları yerini aktif istihdam politikalarına bırakmış; benzer şekilde İngiltere’de de refah anlayışı aktivasyon politikaları ile yeniden ele alınarak yardımlar yeni dönemde çalışma koşuluna bağlanmıştır.

Blair hükümeti döneminde, İşçi Partisi’nin politikalarıyla refah rejimi anlayışındaki dönüşüm ivme kazanarak refah devletinden çalışma devletine geçiş sürecinin kurumsal temelleri atılmıştır. Sosyal güvelik sisteminde reformun gerçekleştirilmesi amacıyla yayınlanan “Welfare Reform Green Paper” raporu ile sosyal yardım alan genç nüfusun işgücü piyasalarına girişlerinin desteklenmesi ve refaha bağımlılık ile mücadele edecek programların geliştirilmesi hedeflenmiştir (Erdem, 2006: 11). Böylelikle liberal piyasa ekonomisinin etkisini arttırdığı İngiltere’de, çalıştırma stratejilerin uygulama alanı genişlemiştir (Deeming, 2015: 862). ABD’den sonra liberal refah rejimine tabi bir diğer ülke olan İngiltere’de de çalışma devleti anlayışının kurumsallaşma süreci yaşanmış ve aktivasyon politikaları aracılığıyla refah, çalışma eksenli bir şekilde yeniden tanımlanmıştır.

Çalıştırma stratejilerin ilk örnekleri ABD ve İngiltere’de gözlemlenmekle birlikte 1990’lı yıllardan itibaren diğer birçok ülkede de ilgili anlayışı temsil eden pratikler uygulamaya alınmıştır. Örneğin İsveç’te, bireylerin vasıf düzeylerinin geliştirilmesi ile çalışma deneyimlerinin artırılması üzerine odaklanan çalıştırma stratejiler hayata geçirilmiştir (Erdem, 2006: 4). İlgili strateji kapsamında iş arama faaliyetleri ve mesleki eğitim programları yer almış ve pasif gelir destek sistemleri yerine işsiz kesimlerin işgücü piyasalarına aktif entegrasyonuna odaklanılmıştır (Thoren, 2008: 13). Bir diğer Avrupa ülkesi Danimarka’da ise devlet merkezli bir şekilde yürütülen ve işsizlere yönelik eğitim programları vererek sermaye ve emek için fayda sağlayan “saldırgan çalıştırma politikaları” uygulanmış, işsizlerin iş arama verimliliklerinin artırılması yerine vasıf ve deneyimlerini geliştirmeye, eğitim ve öğretimlerini destelemeye yönelik politikalar benimsenmiştir (Kvist ve Harslof, 2014: 48; Sunley vd., 2006: 8). Avrupa dışındaki diğer ülkeler de benzer eğilimler yaşanmış, örneğin Peru’da, vasıf gelişimini ve istihdam edilebilirlik konularını gündemine alan çalıştırma politikaların uygulanması tercih edilmiştir (Escudero, 2016: 1). Çalıştırma stratejiler bağlamında ülke pratikleri farklılık göstermekle birlikte birçok ülkede çalışma devleti anlayışa dair benzer eğilimler yaşanmış ve refah anlayışındaki dönüşümün taşıyıcısı olan politikalar uygulama alanı bulmuştur.

D- Türkiye’de Çalıştırma Stratejiler

Türkiye’de, özellikle 2000’li yıllardan itibaren, dünya genelindeki eğilime paralel bir şekilde, sosyal güvenlik sistemi reformları yapılmaya başlanmıştır. Refah harcamalarının kısıtlanması

yaygın bir arayış haline gelerek çalıştırmacı stratejiler ile kişilerin sosyal güvenlik sistemlerine katkısı artırılmaya çalışılmıştır (Topak, 2012: 242). 1990'lı yıllarda aktüeryal dengede sorun ve bütçede kara delik gibi iddialar ile Türkiye'de sosyal güvenlik reformu ihtiyacı gündeme getirilmiş ve reform süreci birden fazla adımda gerçekleştirilmiştir. Bu adımlardan ilki popülist politikaların neden olduğu sosyal güvenlik krizinden çıkmak için sonraları “mezarda emeklilik yasası” olarak da adlandırılan 1999 tarih 4447 sayılı Sosyal Güvenlik Yasası aracılığıyla atılmıştır. Bu yasa ile sistemin gelirlerinin artırılıp giderlerinin azaltılması, primlerin yükseltilmesi, yeni primlerin getirilmesi, emeklilik yaşının kademeli olarak artırılması ve kayıt-dışı istihdamın azaltılması hedeflenmiştir. Diğer adımlarda; 2001 yılında yasalaşan bireysel emeklilik sisteminin getirilmesi, SSK, BAĞ-KUR ve İş ve İşçi Bulma Kurumu gibi kurumlar yeniden yapılandırılmış ve sosyal sigorta kurumları arasında koordinasyonu sağlayacak şekilde Sosyal Güvenlik Kurumu oluşturulmuştur. Sosyal güvenlik sistemindeki reformun kurumsal çatısı 2006 yılında kabul edilen 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile inşa edilmiştir (Gökbayrak, 2010:147; Yücesan-Özdemir, 2008: 182-187). İlgili reformlarla finansman krizinden primlerin artırılması suretiyle çıkılması amaçlanmıştır. Bireysel emeklilik sisteminin inşası ise liberal bir yönelim olarak gerçekleşmiştir. Çalışanlar üzerindeki prim yükünün artırılmasına yönelik politikalar ile çalışma eksenli bir koruma sistemi yapılandırılmıştır.

5510 sayılı yasada öngörülen sağlık sigortası, sağlık hizmetlerinden yararlanılmasında prim ödemeyi şart koşmuştur. Sigortalının kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler prim ödeme koşulu ile sağlık hizmetlerinden yararlanmaya başlamıştır (Ekin, 2012: 152). Yapılan reformlar ile yeni sistemde sosyal yardımların ve hizmetlerin sunulmasında dayanışmacı anlayış yerini bireyselliğe dayanan bir anlayışa bırakmıştır. Bireyin topluma kazandırılmasını hedefleyen refah devleti anlayışı gerileyerek refah uygulamaları kişinin emek gücünü piyasaya yöneltmesiyle ilişkilendirilmiş ve Türkiye'de çalıştırmacı devlet anlayışı yaygınlık kazanmıştır (Topak, 2012: 276-277).

Sosyal güvenlik sisteminin prim gelirleri ile sosyal koruma sağlama işlevi, liberal refah rejimine has bir özellik olarak kabul edilmektedir (Metin ve Özaydın, 2014: 198). Bu nedenle, Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminde yapılan reformlar incelendiğinde, çalıştırmacı stratejilerin izlerini görmek mümkündür. Sosyal yardım ve hizmet sunumlarının kişilerin piyasalardaki faaliyetleriyle ilişkilendirilmesi ve yasa kapsayıcılığının prim ödeme koşulu ile sınırlandırılması çalışma devleti anlayışına örnek oluşturmaktadır. Ancak kanunda “bakmakla yükümlü olunan kişiler” de hak sahibi olarak tanımlandığından tam anlamıyla çalıştırmacı bir stratejiden bahsetmek mümkün değildir. Aynı şekilde, hane halkının toplam gelirin hane halkı içerisinde yer alan kişi sayısına bölünmesi sonrasında kalan tutarın, asgari ücretin 1/3'ünden az olduğu durumlarda da prim devlet tarafından ödenmektedir. Bu düzenleme bir diğer istisnayı oluşturmaktadır.

5510 sayılı Kanun; gelir testi sonrasında hak kazananlar ile bakmakla yükümlü olunan kişilere sağlık hizmeti sunulmasını öngördüğünden tam anlamıyla çalıştırmacı bir strateji olarak değerlendirilememektedir. Ancak yoksulluk sınırı ile asgari ücret arasındaki makas ve fiyatlar genel düzeyi göz önünde bulundurulduğunda refah kazanımının piyasa merkezli bir şekilde gerçekleştiğini ve çalışma koşuluna bağlı kılındığını söylemek mümkündür. Hane halkındaki kişi başı gelirin asgari ücretin 1/3'ünden fazla olduğu durumlarda ve işsiz olunan dönemde kişinin kendisiyle birlikte bakmakla yükümlü olduğu kişiler sosyal güvenlik sisteminin kapsamına girememekte ve çalışma merkezli bir koruma sağlayan anlayış beraberinde yoksulluk sorununu getirebilmektedir.

Emeklilikte yaş haddinin arttırılarak kişilerin daha uzun süre prim ödemelerinin ve böylelikle çalışma ekseninde bir korumanın ve gelir güvencesinin sağlanması çalıştırmacı bir strateji olarak yorumlanmaktadır. Öte yandan, bireysel emeklilik sisteminin yasallaşmasıyla refaha ilişkin

uygulamaların piyasalaştığını söylemek de mümkün olmaktadır.

Çalıştırmacı stratejiler arasında yer alan diğer bir uygulama ise kişilerin istihdam edilebilirliğinin geliştirilmesine katkı sağlayan programlardır. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü istihdam edilebilirliğin artırılması amacıyla kurulmuştur. Üretim sürecinde bilginin önemin artması sonucunda hayat boyu öğrenme programları aracılığıyla vasfın geliştirilmesi amacıyla odaklanılmıştır (Güleç vd., 2012: 35). Örgün eğitimin yanı sıra kişisel ve mesleki eğitim programları aracılığıyla istihdam edilebilirlik düzeyinin geliştirilmesi ve böylelikle çalışma ile ilişkilendirilen bir refah anlayışının kurumsallaşması amaçlanmıştır.

İstikrarsızlık ve esneklik kazanan işgücü piyasalarında istihdam güvencesinin yerini, çalışma devleti anlayışının temel gündem maddelerini oluşturan hayat boyu öğrenme ve istihdam edilebilirlik kavramları almıştır. İstihdam güvencesi ve refah, işçilerin işgücü piyasaları tarafından talep edilen vasıflara sahip olmasına bağlı kılınmıştır. Bu nedenle, günümüzde istihdam edilebilirlik düzeyinin ve mesleki eğitimin rolü giderek artmaktadır. Türkiye’de Ulusal İstihdam Stratejisi arasında yer alan mesleki eğitim hedefi; başta İŞKUR, bakanlıklar, büyük şehir belediyeleri, vakıflar ve sivil toplum örgütleri önderliğinde sağlanmaya çalışılmaktadır. İŞKUR bünyesindeki işgücü yetiştirme kursları, istihdam garantili eğitim kursları ve genç girişimci yetiştirme programı aracılığıyla çalıştırmacı stratejiler uygulanmaktadır (Taş, 2011: 155-163). Sosyal güvenlik sistemindeki reform sonrasında “aktivasyon” ve “aktif istihdam” politikaları ile çalışma ve refah arasında bağlantı kurulması amaçlanmaktadır.

Çalıştırmacı devlet anlayışının etki ettiği bir diğer alan işsizlik sigortasıdır. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu’nda işsizlik sigortası; bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu bir sigorta olarak tanımlanmıştır. İşsizlik ödeneğine hak kazanma koşulları kanunda belirtilmiştir. İşçinin kendi istek ve kusuru dışında işsiz kalması, İŞKUR’a usulüne uygun bir şekilde başvurması ve hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış olması gerekmektedir. Sigortanın verilme süresi sigortalının son üç yıl içerisinde prim ödeyerek çalışmış olduğu gün sayısına bakılarak; işsizlik ödeneği ise sigortalının son dört aylık prime esas kazancı dikkate alınarak asgari ücretin yüzde seksenini geçmeyecek şekilde belirlenmektedir. Bir işe sahip olmayan ve gelir elde edemeyenler açısından asgari bir gelir düzeyini sağlayan işsizlik sigortası yalnızca sigortalı olan dar bir kesimi kapsamına almaktadır. Dolayısıyla refah uygulamalarında, işsiz kişilerde dahi çalışma koşulu aranmaktadır. İşsizlik sigortası uygulaması, ödeneğe hak kazanma koşullarının ağırlığı nedeniyle eleştirilmekte ve refah uygulamalarını sınırlandıran bir düzenleme olarak kabul edilmektedir. Çalışma devletinin, refah uygulamalarının kişileri çalışmamaya ve refah bağımlılığına iteceği temel savından hareketle işsizlik sigortasının kapsamı sınırlandırılmıştır.

Günümüzde toplum kesimlerinin büyük bir çoğunluğu geçimlerini, bağımlı çalışma üzerinden elde ettikleri ücret geliri ile sağlamaktadır. Bu nedenle işsizlik olgusu, kişiler açısından ekonomik ve sosyal sorunlara neden olmaktadır. İşsizliğe bağlı refah kaybının önlenmesi amacıyla Türkiye, ILO’nun Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına Dair 102 sayılı sözleşmesinde belirtilen dokuz risk arasında yer alan işsizliği, 4447 sayılı Yasa ile sigorta kapsamına almıştır. Ancak sigortanın Türkiye uygulamasına bakıldığında, sunulan yardımların belirli süreli ve sınırlılık ilkesine bağlı olarak işlediği görülmektedir (Taş, 2012: 302; Gençler, 2002: 12). Sigorta kapsamının sınırlandırılması, aktif istihdam politikaları aracılığıyla işsizlik sorununa çözüm aramayı amaçlayan çalıştırmacı stratejilerin doğal bir sonucudur. Pasif istihdam politikası özelliği taşıyan işsizlik sigortası Türkiye’de

de aktif istihdam politikalarıyla birleştirilmiş ve sigortanın amaç ve kapsamı çalışma refahı anlayışı ile şekillendirilmiştir (Uğur, 2011: 100, 112). Pasif istihdam politikaların işgücü piyasalarına yeniden girişi destekleyecek programlar ile bütünleştirilmesi çalışma devletinin aktivasyon politikalarının temel mantığı ile paralellik göstermektedir.

İşsizlik sigortasının uygulanmasında çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, işsizlik sigortasının istihdam güvencesiyle desteklenmediği durumlarda yaşanmaktadır. İstihdam güvencesinin olmadığı durumlarda işsizlik sigortasındaki kaynaklar hızlı bir şekilde tüketilebilirken bir yandan da kişi istihdam ilişkisinin geçici sürelerle kurulması nedeniyle ödeneğe hak kazanma koşullarına sahip olamamaktadır. İstikrarsızlaşan işgücü piyasalarında istihdam ilişkisinin geçicileşmesi, işçilerin ödeneğe hak kazanma koşullarına sahip olması önünde engel oluşturabilmektedir. Kanundaki ağır koşul ve sınırlandırmalar göz önünde bulundurulduğunda, çalışma merkezli refah anlayışının öngördüğü “çalışıyor olma” durumunda dahi refah kazanımının güçleştiği görülmekte ve bu durum çalışma devleti anlayışı açısından bir çelişki oluşturmaktadır. Aynı şekilde kamu görevlileri ile serbest, mevsimlik ve kısmi süreli çalışanlar kanun kapsamına dâhil edilmediğinden mevcut uygulama da çalışma refahı anlayışı ile çelişmektedir (Yiğit, 2005: 100). Öte yandan işsizlik sigortasından sağlanan ödeneğin, işsizliğin neden olduğu yoksulluk sorununu çözmedeki yetersizliği de eleştirilere konu edinmektedir (Erdoğan ve Kutlu, 2014: 105).

SONUÇ

Refah devleti, piyasa ekonomisinin başarısızlıkları nedeniyle devletin bir taraf olarak ekonomik ve toplumsal hayatta müdahalede bulunduğu bir anlayışı temsil etmektedir. Refah devleti evresini kapsayan 1945-1973 yılları arasında ekonomiye kapsamlı müdahalelerde bulunulmuş, müdahaleler sonucunda ekonomik hak ve özgürlükler genişlemiş, bireysel ve toplumsal bağlamda refah artışları sağlanmıştır. Devlet; sosyal riskler karşısında bireyleri koruma sorumluluğunu üstlenerek sosyal politikalar üretmiş, sosyal güvenlik sistemi inşa etmiş ve müdahaleci, düzenleyici ve yeniden dağıtıcı bir nitelik kazanmıştır.

Refah devletinin gelişimi 1960’lı yıllara gelince ivme kaybetmiş; 1970’li yıllarda deneyimlenen petrol şokları ile Bretton Woods para sisteminin çöküşü, özel sektör ve kamu açısından maliyet artışlarına neden olmuş ve refah devleti anlayışına ilişkin eleştiriler gündeme getirilmeye başlanmıştır. Devletin üstlendiği rolün krizin temel sebebi olarak kabul edilmesiyle dünya genelinde sosyal harcamalar azalma eğilimine girmiş ve sosyal haklar da dâhil olmak üzere işgücü piyasaları ve istihdam ilişkileri esneklik kazanmıştır. Devlet üzerindeki mali yükün azaltılması amacıyla pasif istihdam politikaları yerine aktivasyon politikaları benimsenmiş, refah harcamalarının düşürülmesi ve işsizlik sorununun çözümü için istihdam edilebilirlik üzerine odaklanan uygulamalara başvurulmuştur. Bu eğilim, çalışma refahı olarak kavramsallaştırılarak literatüre geçmiştir.

1980 sonrası yıllarda refah devletinin krizi derinleşmiş, ülkelerin politik tercihlerinde ciddi dönüşümler yaşanmıştır. Neo-liberal ideolojiye dayalı reformlar, refah anlayışına tesir etmiştir. Refah anlayışındaki dönüşüm ilk olarak ABD ve İngiltere’de yaşanmıştır. ABD’de Reagan ve İngiltere’de Thatcher döneminde uygulanan politikalar çalışma refahı ve çalışma devleti kavramlarını gündeme taşımıştır. Reagan hükümetinde çalışabilir durumda olan her bireyin sosyal yardım programlarından çıkarılarak çalışmaya yönlendirilmesi hedeflenmiştir. Thatcher döneminde ise İngiltere’de refahın sağlanmasında piyasalar ön plana çıkarılmış ve sosyal güvenliğin sunumunda evrensellikten uzaklaşarak çalışanları hedef alan, seçiciliğe doğru bir yönelim yaşanmıştır. Bu politik tercihler ve reformlar zaman içerisinde diğer ülkelerde de tecrübe edilmiş ve literatürde Keynesyen Refah Devleti’nden Schumpeteryan Çalışma Devleti’nin geçişin yaşandığı tartışılmaya başlanmıştır.

Schumpeteryan Çalışma Devleti, sosyal güvenlik sistemlerinin ve refah uygulamalarının yalnızca çalışanları kapsamına alması gerektiğini ileri süren bir anlayışı temsil etmektedir. Bu anlayış çerçevesinde, bireylerin yalnızca çalışma ile ilişkili yükümlülükleri yerine getirmeleri durumunda refah uygulamalarına hak kazanacakları vurgulanmakta; aktif istihdam politikaları aracılığıyla işsizlerin işgücü piyasalarına entegre edilmesi amaçlanmakta ve istihdam edilebilirliğin artırılması için mesleki kurs ve eğitimler verilmektedir.

Çalışma devleti anlayışında, refah kazanımı için çalışıyor olmanın bir önkoşul olarak belirlenmesi, beraberinde çeşitli sorunlar getirmektedir. Çalışma refahını temel alan bir anlayışın başarıya ulaşmasında, yapısal sorunların bulunmadığı ya da kabul edilebilir düzeyde olduğu işgücü piyasalarının mevcudiyeti son derece önemlidir. Ancak işsizliğin hâlihazırda ciddi bir sorun olduğu ekonomilerde çalışma üzerinden refah kazanımında ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Öte yandan yoksulluk sorununun derinleştiği ekonomilerde çalışıyor olursa dahi asgari refah standartlarına ulaşma noktasında sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bu nedenle, refah kavramının çalışma merkezli bir şekilde yeniden tanımlanması ve refah devleti uygulamalarının sınırlandırılması işgücü piyasası aksaklarına sahip ülkelerde refah kazanımı hususunda sorunlara neden olabileme potansiyeline sahiptir.

1980 sonrası dönemde dünya genelinde etkisini arttıran çalışma refahı ve çalışma devleti anlayışı, bir yandan refah uygulamalarının kapsayıcılığını evrensellikten uzaklaştırarak çalışma koşuluna bağlı kılarken bir yandan da herkes için istihdam olanağının sağlanamamasına ve ücretler genel düzeyinde gözlemlenen düşüşe bağlı olarak refah standartları üzerinde baskı kurmaktadır. Refah devleti uygulamalarının tasfiye edilmesi anlamı taşıyan çalışma devleti yapılanması; yoksulluk, işsizlik ve gelir eşitsizliğinin artışa geçtiği neo-liberal dönemde toplumsal ve ekonomik sorunların çözümünü zorlaştırmanın ötesinde bu sorunlara çözüm üretebilme potansiyeli en yüksek aktör olan devletin sorumluluk alanlarını ve müdahalelerini kısıtlamaktadır. Çalışma devleti anlayışı, toplumsal ve ekonomik sorunların derinleşmesi ve kronik hale gelmesi neticesinde ekonomik sistem ve piyasa açısından da riskler barındırmaktadır. Bu bağlamda ilgili anlayışın hem bireysel refah hem de toplumsal refah açısından risk potansiyeli taşıdığını söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Aktan, C. C. ve Özkıvrak, Ö. (2008). *Sosyal Refah Devleti*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Alp, S. (2009). Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör. *Maliye Dergisi*. 156. 265-279.
- Alp, S. (2009). Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör. *Maliye Dergisi*. 156. 265-279.
- Amilcar, M. ve Lodemel, I. (2014). Introduction. Ivar Lodemel, Amilcar Moreira (Editörler). *Activation or Workfare? Governance and the Neo-Liberal Convergence*. New York: Oxford University Press. 1-18.
- Aydın, M. K. ve Çakmak, E. E. (2017). Sosyal Devletin Temelleri. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*. 34(1). 11-19.
- Ayman Güler, B. (2006). Sosyal Devlet ve Yerleşme. *Memleket Siyaset Yönetim*. 2. 29-43.
- Bambra, C. (2005). Cash Versus Services: 'Worlds of Welfare' and The Decommodification of Cash Benefits and Health Care Services. *Journal of Social Policy*. 34(2). 195-213.
- Barry, N. (1997). Conservative Thought and the Welfare State. *Political Studies*. XLV. 331-345.
- Başbuğ, A. (2010). *Sosyal Hukuk: Hukukun Toplumsal Değerleri*. Ankara: A Kitap.

- Bayraktar, C. (2012). Keynes ve Refah Devleti. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(02). 247-261.
- Bertram, E. (2015). *The Workfare State: Public Assistance Politics from the New Deal to the New Democrats*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Carpenter, M., Speeden, S. ve Freda, B. (2007). Introduction: Towards a Better Workfare State, or One Beyond It?, Mick Carpenter, Belinda Freda ve Stuart Speeden (Editörler). *Beyond the Workfare State: Labour Markets, Equalities and Human Rights*. Bristol: The Policy Press.1-8.
- Çoşkun, S., Güneş, S. ve Ortakaya, F. (2011). Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği: Bir Model Denemesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13(3). 129-158.
- Çelik, A. (2005). Refah Devletinde Kriz ve Yeniden Yapılanma. *Journal of Social Policy Conferences*. 50. 301-320.
- Çelik, A. (2006). *AB Sosyal Politikası: Uyum Sürecinin Uyumsuz Alanı*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Daguerre, A. (2004). Importing Workfare: Policy Transfer of Social and Labour Market Policies From the USA to Britain Under New Labour. *Social Policy & Administration*. 38(1). 41-56.
- Dahl, E. (2003). Does ‘Workfare’ Work? The Norwegian Experience. *International Journal of Social Welfare*. 12(4). 274-288.
- Daigneault, P. M. (2014). Three Paradigms of Social Assistance. *Sage Open*. 4(4). 1-8.
- Deeming, C. (2015). Foundations of the Workfare State – Reflections on the Political Transformation of the Welfare State in Britain. *Social Policy & Administration*. 49(7). 862–886.
- Dingeldey, I. (2007). *Between Workfare and Enablement – The Different Paths to Transformation of the Welfare State: A Comparative Analysis of Activating Labour Policies*. *European Journal of Political Research*. 46. 823-851.
- Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22. 37-50.
- Eichhorst, W. Grienberger-Zingerle ve M., Konle-Seidl, R. (2006). *Activation Policies in Germany: From Status Protection to Basic Income Support*. Bonn: IZA Discussion Papers. Paper No. 2514.
- Ekin, A. (2012). Genel Sağlık Sigortasından Yararlanma Şartları ve Esasları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 100.151-166.
- Enjolras, B., Laville, J. L., Fraisse, L. ve Trickey, H. (2000). Between Subsidiarity and Social Assistance – the French Republican Route to Activation. Ivar Lodemel, Heather Trickey (Editörler). *‘An Offer You Can’t Refuse’: Workfare in International Perspective*. Bristol: The Policy Press. 41-70.
- Erdem, I. (2006). *Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.
- Erdinç, Z. (1999). Küreselleşmenin İstihdama Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3.111-120.
- Erdoğan, S. ve Kutlu, D. (2014). Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*. 2. 63-114.
- Escudero, V. (2016). *Workfare Programmes and Their Impact on the Labour Market: Effectiveness of Construyendo Peru*. ILO Research Department Working Paper No. 12.
- Esping-Andersen, G. (1991). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Oxford: Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundation of Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press.

- Esping-Andersen, G. (2002). Towards The Good Society, Once Again?. Gosta Esping-Andersen, Duncan Gallie, Anton Hemerijck ve John Myles. (Editörler) *Why We Need A New Welfare State*. New York: Oxford University Press. 1- 25.
- Gençler, A. (2002). Türkiye’de İşsizlik Sigortası Uygulaması. *Çimento İşveren Dergisi*. 16(3). 322.
- Gökbayrak, Ş. (2002). Zor Zamanlarda Sosyal Devleti Desteklemek: Hesabı Kim Ödeyecek. *Çalışma Ortamı*. 62.
- Gökbayrak, Ş. (2010). Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü. *Çalışma ve Toplum*. 2, 141-162.
- Grover, C. ve Stewart, J. (1999). ‘Market Workfare’: Social Security, Social Regulation and Competitiveness in the 1990s. *Journal of Social Policy*. 28(1). 73–96.
- Gubrium, E., Harslof, I. ve Lodemel, I. (2014). Norwegian Activation Reform on a Wave of Wider Welfare State Change: A Critical Assessment. Ivar Lodemel, Amilcar Moreira (Editörler). *Activation or Workfare? Governance and the Neo-Liberal Convergence*. New York: Oxford University Press. 19-46.
- Güleç, İ., Çelik, S. ve Demirhan, B. (2012). Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*. 2(3). 34-48.
- Gümüş, A. T. (2010). Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 18(2). 117-158.
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel Perspektiften Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*. 1(1). 33-66.
- Handler, J. F. (2003). Social Citizenship and Workfare in the US and Western Europe: From Status to Contact. *Journal of European Social Policy*. 13(3). 229-243.
- Handler, J. F. (2004). *Social Citizenship and Workfare in the United States and Western Europe: The Paradox of Inclusion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holden, C. (2003). Decommmodification and the Workfare State. *Political Studies Review*. 1. 303–316.
- Işık, V. (2018). Refah Devletin Dönüşüm Süreci ve “Düzenli İş” Kapsamında Sosyal Güvenlik Anlayışı. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 8(2). 109-128.
- Jessop, B. (1993). Towards a Schumpeterian Workfare State? Preliminary Remarks on Post-Fordist Political Economy. *Studies in Political Economy*. 40(1). 7-39.
- Jones, C. ve Novak, T. (2001). *Poverty, Welfare and the Disciplinary State*. New York: Routledge.
- Kildal, N. (2001). *Workfare Tendencies in Scandinavian Welfare Policies*. Geneva: ILO.
- Kol, E. (2014). Refah Rejimleri Açısından Sağlık Sistemlerinin Değerlendirilmesi: Güney Avrupa Refah Modeli ve Türkiye. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*. 3(5). 15-31.
- Koray, M. (2005). *Avrupa Toplum Modeli*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Koray, M. (2011). *Kapitalizm Küreselleşirken Dünya Ahvalı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kovancı, O. (2003). ‘Hayır’ Anlayışından Sosyal Devlete: İngiliz Yoksul Yasaları. *Mülkiye Dergisi*. 27(239). 255-278.
- Kvist, J. ve Harslof, I. (2014). Workfare with Welfare Revisited: Instigating Dual Tracks for Insiders and Outsiders, Ivar Lodemel ve Amilcar Moreira (Editörler). *Activation or Workfare? Governance and the Neo-Liberal Convergence*. New York: Oxford University Press. 47-72.
- Lapavistas, C. (2007). Neoliberal Dönemde Anayolcu İktisat Kuramı. A. Saad-Filho ve D. Johnston (Editörler). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*. İstanbul: Yordam Kitap. 59-75.

- Lodemel, I. ve Gubrium, E. (2014). Trajectories of Change: Activation Reforms from Inception to Times of Austerity. Ivar Lodemel ve Amilcar Moreira (Editörler). *Activation or Workfare? Governance and the Neo-Liberal Convergence*. New York: Oxford University Press. 327-348.
- Lodemel, I. ve Trickey, H. (2000). A New Contract for Social Assistance. Ivar Lodemel ve Heather Trickey (Editörler) *'An Offer You Can't Refuse': Workfare in International Perspective*. Bristol: The Policy Press. 1-39.
- Mayer, V. (2008). Crafting a New Conservative Consensus on Welfare Reform: Redefining Citizenship, Social Provision and the Public/Private Divide. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*. 15(2). 154-181.
- Mestan, K. (2014). Paternalism in Australian Welfare Policy. *Australian Journal of Social Issues*. 49(1). 3-22.
- Metin, B. ve Özyayın, M. (2014). *Çalışma ve Refah*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Musgrave, R. S. (2009). Workfare: a Marginal Employment Subsidy for Public and Private Sectors. *MPRA Working Paper*. No.14206.
- Mütevellioglu, N. (2006). Sosyal Devletin Meşrutiyeti. "İş, Güç" *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 8(2).
- Myles, J. ve Quadagno, J. (2002). Political Theories of the Welfare State. *Social Service Review*. 76. 34-57.
- Özdemir, S. (2004). Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: "Refah Karması" ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 48. 97-127.
- Özdemir, S. (2005). Refah Devletinin Gelişme ve Bunalım Dönemlerinde İş Piyasaları. *İktisat Fakültesi Mecmuası*. 55(1), 695-733.
- Özşuca, Ş. T. (2003). Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Refah Devleti. *Kamu İş*. 7(2).
- Palley, T. I. (2007). Keynesçilikten Neoliberalizme: İktisat Biliminde Paradigma Kayması. A. Saad-Filho ve D. Johnston (Editörler). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*. İstanbul: Yordam Kitap. 42-58.
- Peck, J. (2001). *Workfare States*. New York: The Guilford Press.
- Peck, J. (2002). Political Economies of Scale: Fast Policy, Interscalar Relations and Neoliberal Workfare. *Economic Geography*. 78(3). 331-360.
- Peck, J. ve Theodore, N. (2000). "Work First": Workfare and The Regulation of Contingent Labour Markets. *Cambridge Journal of Economics*. 24. 119-138.
- Peck, J. (2003). The Rise of the Workfare State. *Kurswechsel*. 3. 75-87.
- Pekin, T. (1990). Müdahaleci Kapitalizm. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 5(1-2).
- Pierson, P. (1996). The New Politics of the Welfare State. *World Politics*. 48(2). 143-179.
- Pierson, C. (1998). Contemporary Challenges to Welfare State Development. *Political Studies*. 46(4). 777-794.
- Powell, M. (2011). Üçüncü Yol Yaklaşımları. Pete Alcock, Margaret May ve Karen Rowlingson (Editörler). *Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Prashad, V. (2003). *Keeping Up With the Dow Joneses: Debt, Prison, Workfare*. Massachusetts: South End Press.
- Ravallion, M. (1999). Appraising Workfare. *The World Bank Research Observer*. 14(1). 31-48.
- Sallan Gül, S. (2000). Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere ve Türkiye Örnekleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 40(3-4). 51-66.
- Sallan Gül, S. (2006). *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa: Yeni Liberalizm ve Muhafazakârlık Kıskaçında Refah Devleti*. Ankara: Ebabil Yayınları.

- Shaikh, A. (2007). Neoliberalizmin İktisat Mitolojisi, A. Saad-Filho ve D. Johnston (Editörler). *Neoliberalizm Muhafif Bir Seçki*. İstanbul: Yordam Kitap. 76-90.
- Shangquan, G. (2000). *Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention*. New York: The United Nations Department of Economic and Social Affairs.
- Standing, G. (1990). The Road to Workfare: Alternative to Welfare or Threat to Occupation?. *International Labour Review*. 129. 677-691.
- Sunley, P., Martin, R. ve Nativel, C. (2006). *Putting Workfare in Place: Local Labour Markets and the New Deal*. Malden: Blackwell Publishing.
- Taş, Y. (2011). İŞKUR'un Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin İstihdam Üzerine Etkileri: Yalova İŞKUR Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 61(2). 153-176.
- Taş, Y. (2012). Türkiye'de İşsizlik Sigortasından Yararlanma Şartları ve İşsizlik Sigortası Ödemeleri: Gebze İŞKUR Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(3). 301-320.
- Taşdemir, A. G. (2018). Yeni Muhafazakârlığın Sosyal Koruma Anlayışı Olarak Çalıştırmacı Politikalar. *Toplum ve Hekim*. 33(5). 360-371.
- Thoren, K. H. (2008). "Activation Policy in Action": A Street-Level Study of Social Assistance in the Swedish Welfare State. Göteborg: Vaxjö University Press.
- Topak, O. (2012). *Refah Devleti ve Kapitalizm: 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uğur, S. (2011). Türkiye'de İşsizlik Sigortasının Gelişimi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 9(2). 99-114.
- Wahl, A. (2015). *Refah Devletinin Yükselişi ve Düşüşü*. İstanbul: H2OKitap.
- Wiseman, M. (1986). Workfare and Welfare Policy. *University of Wisconsin Madison Institute for Research on Poverty*. 9(3). 1-8.
- Yiğit, Y. (2005). Türkiye'de İşsizlik Sigortası'nın Uygulama Alanı ve Sigorta Yardımlarına Hak Kazanmanın Koşulları. *Çalışma ve Toplum*. 2. 75-102.
- Yücesan-Özdemir, G. (2008). *Sermayenin Adaleti: Türkiye'de Emek ve Sosyal Politika*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yücesan-Özdemir, G. (2010). Despotik Emek Rejimi Olarak Taşeron Çalışma. *Çalışma ve Toplum*. 4(27). 35-48.